

Література

1. **Freeman R.E.** Strategic Management. – Boston et al.: Pitman, 1984. – 567 p.
2. **Orts E.** A North American Legal Perspective on Stakeholder Management Theory in F. MacMillan Patfield (ed), Perspectives on Company Law – London: Kluwer, 1997. – 498 p.
3. **Pettigrew A.** The Awakening Giant: Continuity and Change in ICI. – Oxford: Blackwell, 1985. – 389 p.
4. **Mendelow A.L.** Stakeholder Analysis for Strategic Planning and Implementation, in W.R. King, and D.I. Cleland, Strategic Planning and Management Handbook. – New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1987. – 697 p.
5. **Berman S.L.** Does Stakeholder Orientation Matter? The Relationship between Stakeholder Management Models and Firm Financial Performance / S.L. Berman, A.C. Wicks, S. Kotha, T.M. Jones // The Academy of Management Journal. – 1999. – № 5. – P. 488-506.
6. **Mitchell R.K., Agle B.R., Wood D.J.** Toward a Theory of Stakeholder Identification and Salience: Defining the Principle of Who and What Really Counts / R.K. Mitchell, B.R. Agle, D.J. Wood // The Academy of Management Review – 1997. – № 4. – P. 853-886.
7. **Олексів І.** Метод прийняття управлінських рішень на засадах компромісного розв'язання // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 12. – С. 142-150.
8. **Donaldson T., Preston L.E.** The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence and implications / T. Donaldson, L.E. Preston // The Academy of Management Review. – 1995. – № 1. – P. 65-91.
9. **Jones T.M., Wicks A.C.** Convergent Stakeholder Theory // The Academy of Management Review. – 1999. – № 2. – P. 206-221.
10. **Goodpaster K.** Business Ethics and Stakeholder Analysis. Business Ethics Quarterly. – 1991. – № 1. – P. 53-73.
11. **Pfeffer J.** Power in Organizations. – Marshfield, MA: Pitman, 1981. – 659 p.

Олексів І.Б. Сущность групп интересов и механизмы их влияния на деятельность машиностроительного предприятия

Определены понятия "группа влияния" и "влияние групп интересов", а также аргументировано применение концепции балансирования интересов групп влияния с точки зрения "стратегической необходимости". Кроме того, проанализированы механизмы влияния групп интересов на деятельность машиностроительного предприятия.

Ключевые слова: группа влияния, влияние группы интересов, принятие управленческих решений, цепь формирования стоимости.

Oleksiv I.B. Sense of stakeholders and mechanisms of their influence on company activity

In the article terms "stakeholder" and "stakeholder influence" are determined and application of theory of balancing stakeholder interests from the position of "strategic necessity" is argued. In addition the mechanisms and sources of stakeholder influence are analyzed.

Keywords: stakeholder, stakeholder influence, making managerial decisions, product value chain.

УДК [332.122:338.43]:338.124.4

Доц. М.М. Пітюлич, канд. екон. наук –
Ужгородський НУ

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ДЕПРЕСИВНИХ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Зроблено спробу охарактеризувати критерії та методику виділення сільських депресивних територій. Подано пропозиції з удосконалення законодавчої бази, яка регламентує заходи регіональної політики. Внесено пропозиції щодо вдосконалення

системи показників, які регламентують віднесення певної території чи певного населеного пункту до депресивних.

Ключові слова: депресивна територія, критерії, методика, сільські території.

Основний зміст. Сільським депресивним районам, так само як іншим типам проблемних територій, потрібна державна підтримка. Через обмеженість фінансових ресурсів найдоцільнішою є вибіркова підтримка районів із найвищим рівнем депресивності. Тому їхнє визначення та правильна кваліфікація наявних складностей – справа загальнодержавної ваги. Успішне вирішення цих завдань має спиратися на належну нормативно-правову базу; проте в контексті кваліфікації типу проблемної території регламентні положення законодавчих документів не можна визнати бездоганними: критерії ідентифікації того чи іншого типу, викладені в Законі України "Про стимулювання розвитку регіонів", а також методика їх застосування містять істотні вади. Йдеться і про самі показники депресивності, і про технологію визначення цих типів.

Відповідно до статті 9 Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів", депресивними визнаються сільські райони, в яких:

- 1) регіон, у якому протягом останніх п'яти років середній показник обсягу валового регіонального продукту (до 2004 р. – обсягу валової доданої вартості) на одну особу є найнижчим;
- 2) промисловий район, у якому протягом останніх трьох років рівень зареєстрованого безробіття та частка зайнятих у промисловості є значно вищими, а обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) на одну особу та рівень середньомісячної заробітної плати є значно нижчими за відповідні середні показники розвитку територій цієї групи;
- 3) сільський район, у якому протягом останніх трьох років щільність сільського населення, коефіцієнт природного приросту населення, рівень середньомісячної заробітної плати та обсяг реалізованої сільськогосподарської продукції (робіт, послуг) на одну особу є значно нижчими, а частка зайнятих у сільському господарстві є значно вищою за відповідні середні показники розвитку територій цієї групи;
- 4) місто обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим значення, в якому протягом останніх трьох років рівень зареєстрованого, зокрема довготривалого, безробіття є значно вищим, а рівень середньомісячної заробітної плати є значно нижчим за відповідні середні показники розвитку територій цієї групи.

До депресивних належать ті сільські райони, показники розвитку яких відповідають одночасно всім зазначеним критеріям [2]. Варто зауважити, що сільські території – це триєдність виробничої, соціальної та екологічної сфер, тому оцінювання рівня розвитку сільських територій доцільно здійснювати за трьома основними складовими: економічним, соціальним та екологічним потенціалами.

Чотири критерії оцінювання депресивності сільських районів, які визначено в Законі України "Про стимулювання розвитку регіонів", не враховують третьої складової – екологічної безпеки. Зокрема, економічний потенціал характеризує показник обсягу виробництва сільськогосподарської продукції на 1 особу. Соціальна сфера, яка складається з основних чотирьох елемен-

тів – населення, поселенської мережі, рівня життя та соціальної інфраструктури, – описується рештою чотирма критеріями депресивності, наведених у цьому законі. Лише для третьої сфери сільських територій – екологічної безпеки – немає адекватного показника.

Відомий вітчизняний вчений В.А. Барановський з цього приводу зазначив: "Захворюваність населення можна вважати найчутливішим показником, який характеризує вплив середовища на людину. Суспільне здоров'я визначається станом динамічної рівноваги населення з навколишнім середовищем у конкретних соціально-економічних умовах" [3]. Звичайно, хвороба не обов'язково є результатом якості навколишнього природного середовища – можлива і випадкова патологія (травматизм, інфекційні захворювання). Але визнано, що обернене твердження (тривала негативна дія навколишнього середовища є причиною захворювання), зазвичай, справджується із стовідсотковою точністю. Дійсно, якщо захворіти людина може й за ідеальних екологічних умов, то залишатися здоровою за тривалих негативних впливів зовнішнього середовища не зможе. Тому високий рівень здоров'я населення стає ознакою сприятливого навколишнього середовища, тобто він є критерієм рівня розвитку сільських територій з позиції екологічного чинника.

Тому набір критеріїв ідентифікації депресивності територій неодноразово зазнавав критики. Викликає запитання уже сам принцип відбору показників депресивності: чому, скажімо, для сільських адміністративних районів обрано загальний показник природного приросту, а не показник приросту в сільській місцевості? Також виникає сумнів долучення до переліку показників депресивності показника частки зайнятих у сільському господарстві, оскільки точну кількість зайнятих у сільському господарстві в нинішніх умовах визначити практично неможливо, адже відомо, що, згідно з порядком обліку зайнятих в аграрному секторі, ті, хто працює в особистих селянських господарствах, на рівні адміністративних районів не обліковуються. Тому критерій сільськогосподарської зайнятості є недосконалим, адже загальновідомо, що більшість усього наявного сільського населення (враховуючи пенсіонерів, дітей, навіть інвалідів) тією чи іншою мірою задіяні в сільському господарстві, а відповідно особисті господарства селян виробляють більшу частину валового внутрішнього продукту сільського господарства.

Найголовнішими вадами методики визначення депресивних територій, на наш погляд, є, по-перше, вимога вважати депресивними лише ті адміністративні райони, які водночас відповідають усім без винятку критеріям депресивності, а по-друге, відсутність кількісних меж рівня депресивності.

Суперечливі моменти наявні і в процедурі визначення типів проблемних територій, насамперед у розмежуванні промислових та сільських районів. Він є занадто нечіткий і складний. Відповідно до "Порядку здійснення моніторингу показників розвитку регіонів, районів, міст республіканського в Автономній Республіці Крим і обласного значення для визнання територій депресивними" район визнається сільським за умови перевищення частки зайнятих у сільському господарстві над часткою зайнятих у промисловості. Але коли безумовне визначення категорії району неможливе (протягом трьох років – різні дані), то формується спеціальний перелік, куди включаються і

промислові, і сільські райони. З цього переліку остаточно виділяються промислові райони (у разі переважання даних з обсягу реалізованої продукції промисловості на 1 особу аналогічного показника із сільськогосподарської продукції та в разі перевищення того самого показника у промисловості 50-відсоткового середнього значення в сукупності районів), і лише потім решта районів, що залишилися в цьому переліку, визнаються сільськими. Цей критерій дуже вагомий, і відмовлятися від нього не можна в жодному разі. Але, як уже зазначалося вище, сама методика обчислення частки зайнятих в аграрному секторі недосконала, а це є важливо для гірських районів, що є актуальним для Закарпатської області. Крім того, є райони, де основна частина населення зайнята у сфері послуг. Також ділити райони на сільські й промислові не можна ще й тому, що це змішані класифікаційні ознаки. Мабуть, правильніше було б ділити райони на сільські й міські, або на промислові та аграрні. Міністерство економіки України виокремлює 415 сільських, 118 міських та 75 промислових районів [4]. На наш погляд, доцільно всі 490 сільських та промислових районів називати сільськими на противагу районам у містах, які називають міськими.

Включення в дослідження тих районів, які вважаються промисловими, ніяк не вплине на перелік депресивних районів, адже зрозуміло, що ці промислові райони в рейтингу сільських територій будуть серед перших із кращого боку, насамперед через те, що одним із критеріїв депресивності є високий рівень сільськогосподарської зайнятості, а також через те, що розвиток промисловості позитивно впливає й на інші критерії розвитку сільських територій (рівень зарплати, густота населення тощо).

Внаслідок дії зазначених вище негативних чинників, цілком прогнозованим виявляється той факт, що перші спроби урядовців укласти перелік депресивних територій, відповідно до чинних нормативно-правових настанов, не дали очікуваних результатів. Процедура виокремлення сільських районів ще раз підтвердила думку науковців про недосконалість існуючої методики категоріального розподілу проблемних територій і виявила деякі несподіванки. У регіонах з донедавна аграрним типом економіки (Закарпатська, Волинська, Рівненська, Чернівецька області) частка сільських районів відносно невелика. Якщо використовувати запропонований Кабміном порядок визначення сільських районів, виникає парадокс: Івано-Франківська та Закарпатська області за середніми даними 2004-2007 рр. взагалі не мали сільських районів, хоча станом на 1 січня 2007 р. тут було, відповідно, 57,4 і 62,9 % сільського населення, і цей показник був аналогічним в Закарпатській області і в 2008 р. [5]. Водночас у Донецькій області, де лише 9,7 % сільського населення, 9 сільських районів з 18. Виділення сільських районів за критерієм переважання сільськогосподарської зайнятості втратило свою актуальність. За даними Держкомстату, в 2006 р. в Україні з 490 адміністративних районів залишилось тільки 17, де рівень сільськогосподарської зайнятості понад 50 %.

Очевидно, що причина цього парадокса криється у недосконалості статистичної наповнюваності показника частки зайнятих у сільському господарстві, а також і Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів". Наприклад, у Міжгірському та Свалявському районах Закарпатської області

сумарна частка зайнятих у промисловості та в сільському господарстві становить лише близько 50 %, тобто переважає зайнятість у сфері послуг, і відповідно, названі адміністративні одиниці не можна віднести ні до промислових, ні до сільських. У цьому контексті дуже слушною є пропозиція виділяти сільські території адміністративних районів в окрему групу і надалі визначати депресивні території. Водночас треба буде цілеспрямовано вдосконалити існуючу систему статистичної звітності. Доцільно розпочати цю трудомістку справу зі створення бази даних у розрізі сільських територій, наприклад, із використанням сучасних геоінформаційних технологій.

Отже, можна зробити узагальнення, що Закон України "Про стимулювання розвитку регіонів" некоректно описує процедуру визначення депресивності сільського району, адже ймовірність того, що якийсь район або населений пункт буде найгіршим одразу за всіма 4 критеріями, близька до нуля. А це протягом трьох останніх років взагалі було неможливим.

Узагальнюючи зазначене вище, потрібно насамперед вдосконалювати Закон України "Про стимулювання розвитку регіонів", або на рівні Кабінету Міністрів змінити Порядок здійснення моніторингу показників розвитку регіонів, районів, міст республіканського в Автономній Республіці Крим і обласного значення для визнання територій депресивними. Вносячи зміни в Закон України "Про стимулювання розвитку регіонів" щодо вдосконалення критеріїв і методики ідентифікації депресивних територій, варто було би скористатися європейським досвідом вирішення подібних проблем. Незважаючи на те, що ці критерії в ЄС також переглядаються, методика їх застосування більш спрощена порівняно з українською. Становлять інтерес критерії ідентифікації проблемних територій, запропоновані учасниками українсько-канадського проекту "Регіональне самоврядування та розвиток", де враховуються: 1) густота населення, коли вона менша за 100 осіб на 2 км², або показник зайнятості в сільському господарстві, якщо він дорівнює чи перевищує подвоєний середній рівень по ЄС; 2) рівень безробіття, коли він вищий, ніж середній по ЄС, або спостерігається зменшення чисельності населення. Отже, для виділення сільських проблемних територій фактично можуть використовуватися два критерії за першим чи другим варіантом їх поєднання. Відбір таких територій в ЄС відбувається у рамках єдиної територіальної статистичної системи NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes), яка забезпечує уніфікацію підходів і розроблення відповідних заходів.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що сучасна методика визначення депресивних адміністративних одиниць в Україні є недосконалою. З цією метою потрібно насамперед внести відповідні зміни до Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів" щодо вдосконалення критеріїв і методики ідентифікації депресивних територій. Перелік показників депресивності сільських районів потребує уточнення, оскільки, на наш погляд, до них варто додати такі важливі показники, як рівень самофінансування району, динаміка чисельності сільського населення, сальдо міжрегіональної міграції, рівень безробіття. Нова редакція Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів" має подати точний перелік критеріїв депресивності, чітко визначити межі деп-

ресивності (проблемності), версифікувати підходи до визначення депресивних територій, зокрема на основі відносно невеликої кількості показників.

Література

1. **Нефедова Т.Г.** Сельская Россия на перепутье: географические очерки / Т.Г. Нефедова. – М. : Новое изд-во, 2003. – 109 с.
2. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2850-15>.
3. **Барановський В.А.** Екологічна географія і екологічна картографія / В.А. Барановський. – К. : Вид-во "Фітосоціоцентр", 2001. – С. 138-139.
4. **Лист Міністерства економіки України Кабінету Міністрів України № 41-20/23717-10** від 15 серпня 2006 р. "Щодо визнання територій депресивними".
5. **Розвиток сільських територій України.** – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2006. – С. 148.

Питюлыч М.М. Проблемы определения депрессивных сельских территорий в современных условиях

Сделана попытка охарактеризовать критерии и методику выделения сельских депрессивных территорий. Поданы предложения по усовершенствованию законодательной базы, регламентирующей мероприятия региональной политики. Внесены предложения по усовершенствованию системы показателей, регламентирующих отнесение определенной территории или определенного населенного пункта к депрессивным.

Ключевые слова: депрессивная территория, критерии, методика, сельские территории.

Pityulych M.M. Problems of determination of the depressed rural territories in modern conditions

In the article done attempt to describe criteria and method of selection of rural depressed territories. Suggestions on the improvement of legislative base which regulates the measures of regional policy are given. Suggestions in relation to the improvement of the system of indexes which regulate attributing of certain territory or certain settlement to depressed are brought.

Keywords: depressed territory, criteria, method, rural territories.

УДК 332.12 **Асист. О.А. Похильченко¹ – НУ "Львівська політехніка"**

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЕВООБРОБНОГО КЛАСТЕРА НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Оцінено територіальне розташування галузей лісопромислового комплексу, зокрема деревообробної галузі та виявлено наявність тісних взаємозв'язків між підприємствами цієї сфери, насамперед у Західному регіоні. Ідентифіковано найбільші центри деревообробної промисловості та встановлено передумови формування деревообробного кластера на території Західного регіону України.

Ключові слова: інтеграція, кластер, конкурентоспроможність, кластерна модель розвитку.

Постановка проблеми. Підвищення конкурентоспроможності економіки на засадах побудови кластерної моделі розвитку є предметом багатьох наукових досліджень. Проте, дотепер в Україні немає жодного конкурентос-

¹ Наук. керівник: проф. Є.В. Крикавський, д-р екон. наук – НУ "Львівська політехніка"